

Il svilup da la Confederaziun dals otg chantuns

Ils documents en il Museum dal Patg federal a Sviz, part 1

■ **Ils patgs federals exponids en il Museum dal Patg federal a Sviz (fin il 1992 Archiv dal Patg federal) na consistan betg mo dals contracts dal 1291 e dal 1315 tranter ils chantuns originars, mabain da tut ils documents concernent las lias «perpetnas» tranter ils 13 Confederads stipuladas fin il 1513.**

Perquai na sa chattan tscherts patgs d'allianza betg mo a Sviz, mabain en tut ils archivs dals 13 chantuns. Be il chantun da Sviz posseda però la collecziun cumpletta da quests documents fundamentals. Ils patgs federals ed ils auters documents, presentads en la sala d'exposiziun,

fan reviver ils tschientaners da la fundaziun da la Confederaziun. Els demusan ch'ella n'è betg nashida d'in unic act, mabain è il resultat d'in lung svilup da pliras differentas etapas.

Da la fin dal 13avel tschientaner fin la mesadad dal 14avel tschientaner n'era la Confederaziun betg in veritabel stadi, mabain plitost in sistem complex d'allianzas tranter partenaris per part vaira differents, in entreschament d'allianzas, da las qualas mintgina è vegnida conclusida per in intent bain determinà. Citads e territoris imperialis libers eran s'unids cun territoris che sa chattavan anc sut la suveranità austriaca u avevan apaina cumenzà a sa distatgar da quella. La chasa da Habsburg-Austria era anc la pussanza dominante en il territori da la Svizra posteriura. Quai s'exprima en ils patgs cun Lucerna, Zug, Glaruna ed en la fidaivladad da Berna a s'allianza cun l'Austria. Pir il 1454 han ils Confederads decis da far copiar tut ils patgs federals cun resalvas a favur da l'Austria, mantegnend però las datas veglias. Ils patgs cun Lucerna, Turitg e Zug, conservads a Sviz, datechan dal 1454, l'allianza cun Glaruna è vegnida renovada pir ventg onns pli tard.

La Confederaziun da las citads da Turitg, Berna e Lucerna e dals territoris Uri, Sviz, Sutsilvania, Glaruna e Zug na possedeve anc nagin num specific. Numerus contrahents e partenaris d'allianza sa numnavan da quel temp «confederads».

Tut ils documents sin pergamina exponids en il Museum dal Patg federal a Sviz èn exemplars originals. Els èn en general bain mantegnids; ils sigils èn avant maun e, cun paucas excepziuns, intacti.

Preschentaziun dals singuls patgs
Il Patg federal dal 1. d'avust 1291

Las valladas dad Uri, Sviz e Sutsilvania èn s'unidas, renovond ina lia pli veglia, ad in'allianza da pasch per garantir la protecziun e l'agid vicendaivel. Els han reglè la giurisdicziun ed han declerà d'acceptar en avegnir nagin derschader ester ch'è entrà en uffizi mo per motivi da daners. En consideraziun da questas determinaziuns e dal context istoric po il patg dal 1291 vegnir interpretà sco ina mesira cunter ils intents da politica territoriala da la chasa Habsburg-Austria.

Il patg d'allianza perpetna è datà: «anno domini mcccLxxxprimo incipiente mense Augusto» (1291 a l'entschatta dal mais d'avust). Il lieu d'exposiziun ed il scrivant dal document latin èn nunencunoschents. Els sigils dad Uri e Sutsilvania pendan vi da strivlas da pergamina, quel da Sviz è però ì a perder. La Sursilvania è entrada en l'allianza pauc pli tard. Il patg federal è conservà mo en l'exemplar da Sviz. Ina translaziun tudestga da la fin dal 14avel/entschatta 15avel tschientaner sa chatta en l'Archiv da stadi da la Sutsilvania.

Il patg da Morgarten dal 1315

Suenter la victoria sur ils Austriacs a Morgarten èn sa reunids ils delegads dad Uri, Sviz e Sutsilvania ils 9 da december 1315 a Brunnen per renovar il patg dal 1291. En la versiun tudestga dal patg da Morgarten sa numnavan ils alliads «confederads». Questa versiun è per gronda part ina translaziun dal patg precedent cun ina meglra ordinaziun dals singuls artitgels da la medema tematica. En pli han ils alliads stabili ina politica exteriura ed èn sa cunvegndi da betg pli servir als signurs ch'attatgan ils territoris dals Confederads. La relevanza politica dals chantuns originars («Waldstätte») è cun quai daventada evidenta.

Il patg dal 1315 ha giugà durant blers onns ina rolla bler pli impurtanta che quel dal 1291. El è vegnì considerà fin en il 18avel/19avel tschientaner sco il patg

Sur lung temp è il patg dal 1315, ch'è vegnì fatg suenter la Battaglia da Morgarten (illustraziun), vegnì considerà sco act da fundaziun da la Veglia Confederaziun.

da fundaziun da la Confederaziun per propi. Il document è l'emprim vegnì realisà mo en in exemplar, quel da Sviz; ils sigils dals trais contrahents pendan vi da strivlas da pergamina. Els chantuns Uri e Sutsilvania han mintgamai sa laschè far l'onn 1316 ina copia.

Il patg cun Lucerna dal 1332

L'onn 1291 ha Habsburg acquistà da la claustra da Murbach il signuradi sur la citad da Lucerna. La citad a la via dal Gotard, che cumenzava a flurir economicamain, ha tscherzà, suenter decennis da grondas difficultads, in cuntrapaia a l'actività austriaca adina pli smanatschanta. Quai ha manà a l'allianza dals 7 da november 1332 cun ils chantuns originars. Els Lucernais han reconuschì ils dretgs da l'Austria en lur citad, ma a medem temp èn els sa reservads lur veglias libertads sco ch'ils chantuns originars eran sa reservads quellas da l'imperatur e da l'Imperi. L'allianza cun Lucerna sa preschenta sco in patg da pasch publica cun insaquantas disposiziuns particularas nashidas da la situaziun politica. Suenter il 1415 era Lucerna daventà ina citad imperiala libra ch'era s'emancipada quasi dal tuttafatg da la dominaziun austriaca. Ins ha alura empruvà da supprimer en in nov patg las resalvas austriacas. Quai è capità il 1454; la veglia data da contract n'è betg vegnida midada. Els documents originals da l'allianza dal 1332 èn vegnids destruids; percenter existan anc copias dal text vegl. La nova versiun dal document federativ è conservada en ils exemplars da Lucerna, Sarnen e Sviz; ils sigils da Lucerna, Uri, Sviz e Sutsilvania pendan, bain mantegnids, vi da cordellas da saida coluradas.

Il patg cun Turitg dal 1351

Suenter la revoluziun da las corporaziuns sur la direcziun dal chavalier Brun, il 1336, ed ils cumbats senza fin cunter ils Austriacs, ha la citad da Turitg tscherzà alliads. Il 1. da matg 1351 è vegnì sutscrit in patg cun ils chantuns originars che sa distingueva magari da quels dal 1315 e dal 1332, ma che s'adattava medemamain a la situaziun politica da quel temp. L'allianza cun Turitg è daventada

in model per ulteriurs patgs federals e po vegnir considerada sco in element impurtant per il svilup costituziunel da la Confederaziun.

Quest patg limitava geograficamain las empermischuns d'agid vicendaivel. Nossadunnaun è vegnì determinà sco lieu da reuniun avant activitads impurtantas u per tractativas da cumpromiss. Els partenaris avevan la libertad da concluder ulteriuras alianzas, ma il patg cun ils Confederads aveva la prioritad.

Ultra da la resalva austriaca da Lucerna han ins omiss en la versiun dal 1454 ina seria d'ulteriuras reservas, adattadas a Rudolf Brun ed a sia costituziun. Els sigils da Turitg, Lucerna, Zug, Uri, Sviz e Sutsilvania pendan, bain mantegnids, vi dal manuscrit.

Il patg cun Glaruna dal 1352

Vers la fin dal 1351 han Turitg e Sviz occupà Glaruna ch'era da sia vart dispost a sa deliberar dal domini austriac. Ils 4 da zercladur 1352 ha Glaruna stuì acceptar in'allianza main favuravla che quella conclusida quasi a medem temp cun Zug. Glaruna è daventà qua tras mo in territori allià dals Confederads. Il nov allià è vegnì obligà da gidar dapertut ed adina, tenor il giavisch da ses partenaris d'allianza. Il cuntrari al era dentant mo garantì a l'intern da ses cunfins, e mo sch'ils alliads chattavan quai necessari. Pir il 1473 è il patg vegnì renovà e Glaruna ha survegnì ils medems dretgs sco ils auters Confederads. Els sigils da Turitg, Uri, Sviz, Sutsilvania e Glaruna pendan, bain mantegnids, vi dal manuscrit.

Il patg cun Zug dal 1352

La citad da Zug è vegnida fundada dals Kiburgais enturn il 1200. Vers la fin dal 13avel tschientaner han ils Habsburgais unì la citad cun il territori circumdant, dividì tranter plirs proprietaris laics ed ecclesiastics, al district da Zug. Las relaziuns tranter la regiun e Sviz eran bunas; quellas tranter la citad da Zug e la chapitala dals Quatter Chantuns eran però prevalentamain ostilas. Suenter in'occupaziun da plirs onns è la citad da Zug sa suttamessa il 1352 als Turitgais ed a quels da Sviz. Ils 27 da zercladur 1352 ha Zug

suttascrit in contract cun ils Confederads, il text dal qual correspunda bunamain pled per pled a quel dal patg cun Turitg. Il 1454 è il patg vegnì renovà, senza menziunar la resalva a favur da l'Austria. Els sigils da Turitg, Lucerna, Zug, Uri, Sviz e Sutsilvania pendan vi dal manuscrit.

Il patg cun Berna dal 1353

Suenter tractativas a Lucerna è vegnì conclus il 6 da mars 1353 in'allianza tranter la citad da Berna ed ils chantuns originars. Il contract d'agid en cas da guerra, stipulà il 1323, è vegnì midà en in'allianza pli stretga. Lucerna è surtut Turitg èn sa participads a la conclusiun dal contract. L'allianza tranter Berna e l'Austria existiva però anc adina e las duas citads Lucerna e Turitg eran perquai liadas cun Berna mo sur ils chantuns originars; questa relaziun indirecta era dal rest definida en documents supplementars al patg conclus cun ils chantuns originars.

Il patg cun Berna, anc pli che quel cun Turitg, sto vegnir chapì en relaziun cun la situaziun actuala da quel temp. Berna era interessà a sa proteger cunter las tentativas d'expansiun da la Sutsilvania; ils chantuns originars segiravan da lur vart, ensemen cun Lucerna e Turitg, il dies e las flancas cunter l'Austria. Il patg cun Berna determinava essenzialmain l'agid vicendaivel e la dretgira da cumpromiss cun sedia a Kienholz sper Brienz. Els partenaris eran libers da concluder autras alianzas. Il patg cun Berna è daventà il «pendant» occidental dal patg cun Turitg. Els sigils da Berna, Uri, Sviz e Sutsilvania pendan vi da bindels da glin en cotschen ed alv.

Trais impurtants documents da Sviz

Ils 19 da favrer 1291 ha scrit Rudolf I a la «glieud da Sviz en posiziun libra ch'el tegnia per pauc cunvegnet il fatg ch'ina persuna en posiziun betg libra als saja assegnada sco derschader e ch'el veglia, en virtid da sia pussanza roiala, che nagin en posiziun betg libra fetschia dretgira sur dad els». Quest privilegi stat a l'entschatta dal svilup giuridic e politic da Sviz. L'artitgel concernent ils derschaders, publicità en il Patg federal dal 1291, ha manà in pèr mais pli tard anc in pass pli lunsch. Il sigil roial, magari donnegià, penda vi dal document vi da fils da saida cotschens e mellens.

Il cont Friedrich IV da Toggenburg ha dumandà il 1314 il mastral Werner Stauffacher e la populaziun da Sviz da metter en libertad ils muntgs arrestads durant l'assagl da la claustra da Nossadunnaun. El ha empermess da betg prender vendetga. Las charplinas tranter Sviz e la claustra han durà plirs tschientaners; l'escalaziun da las dispitas cun l'assagl da l'abazia durant la notg d'Epifania dal 1314 appartegna gia a l'entschatta d'in svilup che va a finir en la Battaglia da Morgarten.

Sco ulteriur document d'impurtanza per l'istorgia dal chantun da Sviz è expunida en il Museum dal Patg federal ina pergamina d'ina epoca bundant pli tardiva, numnadamain la «Bulla d'aur» dal 1433: Ils 18 da december 1433 ha accordà l'imperatur Sigismund a quels da Sviz l'avugadia ecclesiastica, l'administraziun profana e l'auta giurisdicziun sur l'abazia dad Nossadunnaun cun «la glieud, ils bains, ils dretgs e las giudidas». Il document ha survegnì ses num dal sigil imperial surdorà.

La preschentaziun:
Dossier «Museum dal Patg federal».

Dapli infurmaziuns:
chatta.ch/?hiid=538
www.chattà.ch

1351: Burgais da Turitg fan il sarament davant represchentants dals Confederads.

CRONICA DA DIEBOLD SCHILLING